

Schweizeriske Oste og Smør-Fabriker.

(les fruitieres.)

I nogle Egne af Schweiz findes i de fleste Byer eet eller flere Selskaber bestaaende af Landmænd, som have forenet sig om, dagligen at sende til eet Sted, Oste og Smør-Fabrikken, den Mælk, der er holdes af deres Kæer og bliver tilovers fra det daglige Forbrug, for der at lade denne Mælk forædle til Ost og Smør, ved en heri kyndig og af Selskabet lønnet Mand. Morgen og Aften bringer ethvert af Selskabets Medlemmer sin Mælk til den fælles Oste og Smør-Fabrik, hvor den maales; og bliver regnet Eieren tilgode. Hver Dag bliver Productet af den Mælk, som alle Medlemmer den Dag have leveret, givet til den eller de, som have forud ydet den største Mængde Mælk.

Disse Selskaber have Love, der bestemme Medlemmernes Pligter og Rettigheder. Nedenstaaende er en saadan Lov.

Forenings-Act.

- 1) Undertegnede N. N. forene sig herved til et Selskab, for at anlægge en Smør- og Oste-Fabrik, og at lade der forædle deres Kæers Mælk
- 2) Selskabet styres af en Commission, bestaaende af 4 Medlemmer og en Præsident, udvalgte

af Selskabet. Der udvælges 2 overtallige Commissions-Medlemmer, for at kunne træde i Commissaireernes Sted, saafremt nogle skulle være syge eller fraværende, naar Ting af Bigtighed forefalder.

- 3) Commissionen modtager Regnskaberne over Omkostningerne med Etablissementet, og fordele dem paa enhver af Medlemmerne efter Kæerens Antal.
- 4) Commissionen slutter Contract med Fabrikøren (le fruitiere.)
- 5) Den vaager over nærværende Loves Efterlevelse.
- 6) Den dommer i Tilfælde at Reglementet overtrædes og straffer Overtræderne.
- 7) Commissionen dommer mellem Medlemmerne i de Stridigheder, der kunne opstaae, i Anledning af deres fælles Andeel i Fabrikken.
- 8) Commissionens Kjendelse er uden Appel. Ved at indtræde, som Medlem i Selskabet, forpligtiger enhver sig til i alle de Stridigheder, som opstaae i Anledning af deres fælles Interesse i nærværende Selskab, ikke at søge sin Ret for Domstolene, men derimod at erkjende og antage Commissionens Bølgift.
- 9) Medlemmerne antage i et og alt følgende Reglement.

Reglement.

- 1) Ethvert Medlem bringer hver Dag, Morgen og Aften, sin Mælk til Fabrikken, og til den Tid, som Fabrikkeren bestemmer.
- 2) Mælken skal bringes i Kar, som omhyggeligen ere vaskede.
- 3) Ingen maa bringe til Fabrikken Mælk af en Koe forinden 12 Dage efter Kalvningen.
- 4) Ingen maa bringe til Fabrikken Mælk blandet med Sjede- eller Faare-Mælk.
- 5) Ethvert Medlem maa beholde den Mælk, som er nødvendig til hans Huusholdning, men han maa ikke deraf lave Ost eller Smør hos sig.
- 6) Ethvert Medlem skal bringe til Fabrikken sin Mælk reen, ublandt og uskummet. Fabrikkeren kan enhver Dag undersøge ethvert Medlems Mælk. Dersom han formoder noget Bedragerie, skal han underrette Præsidenten og Commissairerne derom, der skulle lade foretage i deres Overværelse een eller flere Prover med den mistænkte Mælk, og føre de dermed anstillede Undersøgelser til Protocol. Deraa skal, i det mindste, tvende af dem, begibe sig ved Mælkeriden til det mistænkte Medlem, og lade Kørene malke i deres Overværelse, for at sammenligne Mælken af denne Mælkning, med den mistænkte. Dersom Commissionen efter anstillet Probe finder, at

den første Melk har været falsk, da skal den erklære den Skyldige udelukket af Selskabet, og skal consistere til detses Fordeel al den Melk, som skyldes ham, og hele det Forraad af Smør, Ost og Vasse, som han kunde have i Fabrikens Magasin.

- 7) Ved Melkens Modtagelse skal Fabrikøren maale den, og føre ethvert Medlem tilgode det Quantum han har didbragt. Oste- og Smør-Fabrikens hele Produkt skal for hver Dag tilhøre det Medlem, til hvem Fabrikken skylder meest. I Tilfælde, at flere have ligemeget tilgode, skal Produktet tilhøre den, som har bragt sin Melk tidligst til Fabrikken. Der, som den Rængde Melk, hele Selskabet har bragt er større end den, der skyldes det Medlem, som erholder den Dags Produkt, saa skal Forstjellen afregnes ham ved de følgende Leverancer. Er derimod i Fabrikken mindre Rængde Melk, end der skyldes den, som erholder den Dags Produkt, da skal Forstjellen regnes ham tilgode.
- 8) Ingen maa bringe til Fabrikken Melk af andre end egne Køer. Ingen maa laane Melk af et andet Medlem. Opdages at nogle af Medlemmerne overtræde nærværende Lovbud, skal det angives for Commissionen, som skal undersøge Sagen. Bestaaes det, at Overtrædelsen virkelig har fundet Sted, da skal

Commissionen erklære Overtræderen som udelukket af Selskabet, og skal consistere, ligesom i Art 6, alt det han kan have at fordre hos Selskabet af Melk, Smør, Ost og Valle.

- 9) For at kunne erklære nogen udelukket af Selskabet og hans Tilgodehavende forbrudt, udfordres, at Commissionen maa bestaa af 5 Medlemmer eller Overtallige.
  - 10) Selskabets Medlemmer forbinde sig til at opfylde med Fabrikøren den Contract, som er gjort med ham. Ved nærværende Akt forbinder enhver sig til i de Stridigheder, som kunne reise sig mellem ham og Fabrikøren, med Hensyn til hvad der angaaer Fabrikken, at erkjende og antage Commissionen som Voldgift i en Appel.
  - 11) Efter Ostens Saltning, skulle de af Fabrikøren udleveres til Eieren mod en skriftlig Ordre fra Præsidenten. Ethvert Medlem er forbunden til at lade blive i Magasinet i det midste een Ost, som skal tjene til Sikkerhed for Opfyldelse af hans Forpligtigelser med Selskabet. Han kan og stille tilstrækkelig Sikkerhed for sig.
  - 12) Ingen maa nægte Commissionen, til enhver Tid at kunne gaae ind i Stalden.
  - 13) Hver 6te Maaned skal Commissionen eftersee Selskabets Røer.
-

Saameget mueligt søger man at lade Fabrikken være midt i Byen eller Districtet *). Paa nogle Steder have Byerne, Districterne eller Private opført Bygninger til dette Brug, og leie dem da bort; paa andre Steder, og det som oftest, er det Selskaberne selv, der have ladet dem opføre, de have da laant Penge dertil, og afbetale Capitalen og Renterne ved at tilbageholde af de forædlede Produkter. Fabrikens Lokale bestaaer af et Kjøkken, et Melke og et Østekammer. Kjøkkengulvet er steenlagt. Ved den ene Side er Skorstenen i Form af en Nische, hvis Gjennemsnit svarer til Østekjedelens, og det saaledes, at der ikke bliver stor Afstand mellem Væggen og Kjedelen, end at Luften og Røgen kan staae op om denne. Dette er forenet med Brændsel-Besparing. Ildstedet er paa Gulvet. Ved Siden af Skorstenen staaer en Træarm, som dreier sig paa en Top, og paa hvis Armspidse Østekjedelen hænges paa en Krog, der kan hæves eller sænkes. Paa denne Maade kan Kjedelen lettelig særes over Ilden og tages derfra, samt stilles til forskellige Høider over Ilden.

Østekjedlen er af Kobber, dens Bund er meget bred og hvælvet, for at give Ilden en saameget større Overflade at virke paa. Omkring Kjedelens Hals er en Jernring, hvorom Kobberreter bøiet, og hvori en Jernhank er fastgjort. De Kjedler jeg har seet, have kunnet indeholde 500 Potter Melk.

*) Undertiden har man en heel Milt, at bære Melken.

I Kjøkkenet staaer Østepressen. Denne er anbragt oven over et Bord, som er efter Længden kraat og med opstaaende Kande. I Bordpladen, hvis ene og laveste Ende er tilspidset, ere nogle Furer indgravede, og som lede til Bordspidsen. Pressen bestaaer af en Planke, i hvis ene Ende er fastgjort en Hævestang, den anden Ende hviler paa en Everbjelke. Paa Planken lægges Steen til Tryngde. Lige under Pressen og paa Bordet lægges Østen i Formen. Over denne og under den med Steene betyngede Planke stilles en Stang, hvorved Pressen kommer til at virke paa Østen. Ballen, som runder ud, flyder ned paa Bordet, i det Kender, og derfra i et nedenunder staaende Kar. Østformen er en Ring af høieligt Træ, 20 til 25 Tommer i Gjennemsnit, $3\frac{1}{2}$ til 5 Tommer bred, og 3 Linier tyk. Denne Ring gjøres større eller mindre ved en Snoer, der gaaer omkring den, er befæstet med den ene Ende i Ringen, og den anden, hvorpaa der er en Løkke, fastes omkring et rundet Træ, som med et Baand er hæftet til den modsatte Ende af Ringen. Denne Ring med Østen i sættes mellem 2 Træbunde, som rage et Par Tommer udefor Ringen. I denne er Østen indsvøbt i et Klæde.

Men Hensyn til Magasin-Kammeret, da søger man at erholde det nogenlunde stort, saa at deri kan gjemmes eet Aars Produkt, for at Selskabets Medlemmer kunne lade al deres Ost blive der,

da de bevares bedre i et saadant, til dette Brug, indrettet Kammer, end i de fleste Landmænds Bøfliger.

Hvad Fabriksøren angaaer, da har man fundet, at det er bedst, at give ham en fast Løn; thi at betale ham efter Mængden af det af ham producerede, giver Anledning til Misbrug, da han kan forsøge den paa Godhedens Betsning, ved ikke nok at fuge eller presse Osten, ved at vadste Smørret slet ic. Selskabet indkøber for fælleds Regning Salt, Lærred, Lys ic. og Betsningerne hermed fordeles paa Hovedernes Antal. Et af Selskabets Medlemmer maa dagligen stiftes til at gaae Fabriksøren tilhaande ved Smørrets Rjering og Ostens Lavning, maa jdmaale til hans Salt, levere Brændsel til Fabriken m. m.

Til en bestemt Tid maae Medlemmerne bringe deres Melk til Fabriken, for at Maalingen kan skee uafbrudt. Den af Medlemmerne, hvis Løns det er at gaae Fabriksøren tilhaande, bringer Melken fra Kjøkkenet, hvor den modtages og maales, ned i Malkestuen. Ved Modtagelsen undersøger Fabriksøren om Melkebotterne eller Karrene ere rene. Dersom han finder noget at udsætte, slaaer han Melken i et Kar for sig, og dersom den da bliver snur naar den er stummet, forkastes den og er tabt for Eieren. Kornemueligen undersøges, om Melken er reen og uforfalsket. Den, som er vant dertil, kan strax stielne, enten ved En

eller Smag, mellem god og forfalsket Mælk; for dog at handle med mere Sikkerhed, bruges en Mælkprober.

Enhvert af Selskabets Medlemmer har sin særstillede Regning med Fabrikøren, for den Mængde Mælk, han har leveret. Den der, for hver Dag, har den største Mængde Mælk tilgode, erholder den Dags Mælkprodukt. Fabrikøren lægger det hele Quantum af den Dag leveret Mælk sammen, drager derfra den Mælk, som er leveret af den, der har erholdt hele Produktet; for den Mængde Mælk han har erholdt for meget, bliver han da Selskabets Skyldner. Den Mængde Mælk, han siden dagligen bringer, drages fra Sjelden, og naar denne er betalt, bliver han igjen Selskabets Creditor og erholder dagligen meer og meer tilgode, indtil den Dag hans Mælleleverance igjen bliver den største, og han sølgelig erholder den Dags Mælleprodukt.

Næste Dag erholder den Produktet, som har leveret meest Mælk i de foregaaende Dage, og saaledes fortsættes. Enhvert Medlem bliver paa denne Maade afvekslende Selskabets Creditor og Debitor. Jo mere Mælk han bringer, jo oftere gaaer han over fra den ene til den anden Stilling.

Ofte hænder det sig at et eller andet Medlem ikke kjender Tal; man har derfor udsundet følgende Maade at holde Bog paa.

Man tager en $1\frac{1}{2}$ Fod lang firkantet Stok, klover den til $\frac{2}{3}$ af dens Længde, affjærer det forreste Stykke, og erholder derved 2 Stokke af ulige Længe. Paa den længste Stoks Hoved udfjæres Eierens Navn. Naar Fabrikøren har maalt Melken, lægger han begge Stokkene sammen, og paa deres fælleds Overflade skriver han med rødt Skridt et X for at tilkjendegive halve Potter, og lige Streger, for at bemærke hele Potter. Krydsningspunktet i X er der, hvor Stokken er klovet fra hinanden, og paa hver Deel staaer følgende $\triangleright$. Naar et Medlem har tilgode hos Selskabet, tager han med sig den store Stok; men skylder han, da den lille. Den tilbageblivende Stok gjevnes under Laas og Lukke i Fabrikken. Paa en stor Stok bemærker Fabrikøren det Quantum Melk, som den Dag er leveret, og beregner derefter det Medlems Gjæld eller Tilgodehavende, som erholder Produktet. Gjalden fradrages den Mængde Melk, hvoraf han har erholdt Produktet; hans Stok betegnes dermed, og hver Dag udslettes fra Gjældstokken den Mængde Melk, han leverer. Det han har tilgode bemærkes paa den Side, hvorpaa Navnet staaer; det han skylder, paa den modsatte Side. Naar Aftenmelken er afleveret, maalt og sammenregnet, eftersees Medlemmernes Stokke og Fabrikøren underretter da dem, som han befinder at have meck tilgode, om at han erholder næste Dags Melkeprodukt.

ad et Bind ad et Heste.

(II)

Den schweizerste Ostetilberedning forbigaaes her, da den allerede er længst bekjendt i Danmark, og med Held der udøvet.

Ballen benyttes af disse Selskaber paa forskjellig Maade. Nogle tilberede deraf et Slags Ost, som spises af Landalmen, andre sælge den, atter andre opføde dermed Sviin, hvilket er dens fordeelagtigste Anvendelse. Sælges Ballen, da sluttes almindeligen ved hvert Aars Begyndelse Contract derom med een eller flere, som dermed opføde Sviin, og 1 Frank til 1 Frank 25 Cent. kan saaledes vindes paa hver Koe. Bruger Selskabet selv Ballen til samme Brug, da habes nærved Fabrikken en Svinestald. Commissionen indkjøber Sviin, Korn, Bølgfrugter, m. m. da Ballen ene ikke er tilstrækkelig Føde, og sælger siden de fedede Sviin. Fabrikøren maae give Svinene at æde, og den af Medlemmerne, hvis Tour det er at gaae ham tilhænde, maa gjøre Stalden reen. Den rene Fordeel, der udkommer ved de fedede Sviins Salg, kommer Selskabets Medlemmer til gode. Man regner paa denne Maade at vinde 3 Frank eller noget mere for hver Koe.

Disse schweizerste Foreninger om at forædle Melken, ere nu, skjøndt deres Oprindelse ikke er meget gammel, dog almindeligen udbredte, og udbrede sig mere og mere. I Pays de Vaud findes ingen Landsbøye, uden den jo har eet eller flere af disse Selskaber, de findes endog i Stederne. I

de til Schweiz grændsende Dele af Frankrig blive de og hyppigere.

Jo større Antallet er paa Medlemmer i et saadant Selskab, jo større Fordeel er der; thi de aarlige Omkostninger ere næsten de samme, hvad enten der ere mange eller faa Medlemmer. Almindeligst er det dog, at man ved et saadant Selskabs Stiftelse søger at samle 50 til 100 Køers Mælk, der medgaaer til een Ost, da det ikke er godt at gjøre flere Oste om Dagen; thi en Fabrikør kan ikke overkomme meer Arbeide, naar det skal gjøres godt: dog steer en Undtagelse heri om Midtsommer, da den største Mængde Mælk høves; men da ere og Dagene langst, og der kan ostes 2 Gange daglig. Paa den Tid af Aaret da kun lidet Mælk høves, og den daglige Leverage ikke er tilstrækkelig til een Ost's Tilberedning samles Mælken for flere Dage.

Paa Steder, hvor locale Omstændigheder forarsage, at ifkun Faae kunne forene sig i et Selskab, da Omkostningerne ellers bleve for store, er man kommet overeens om, at den, der har det største Mejerie, modtager de andres Mælk, og lader den forædle tilligemed sin egen. I øvrigt ere disse mindre Foreninger indrettede paa samme Maade som de større.

Fordeelene ved disse Selskaber ere meget væsentlige og ere det saavel for Medlemmerne i særdeleshed, som for Staten i Almindelighed. De

bestaae i at Melke-Produkterne blive meget bedre, end sædvanlig ellers er Tilfældet. Formedelt den Mængde Melk, der dagligen kan forædles, vinder Smørret i Godhed, og det i Forhold til jo friskere Fløden bliver. Osten bliver mere velsmagende, naar dertil ikke bruges Melk, som formedelt sin Elde allerede har begyndt at undergaae nogen Forandring i sine Bestanddele. Osten har mindre Værd, naar den er liden, end naar den er stor, da den tørres hurtigere, og snarere fordærves. Osten bliver endeligen bedre, naar den kan gjemmes paa et passende Sted, og passes med Omhu. Naar der arbejdes i smaae Partier, vindes ikke megen Værd, som dog anvendt i det Store kan udbringes til betydelig Værd. Da Fabrikøren kjender til den, i de største Schweizeriske Meierier, for bedst antagne Fremgangsmaade ved Smørrets og Ostens Fabrikation, saa vinde Produkterne herved i Kuldkommenhed, og de erholdes af fortrinlig Bestaaffenhed; Fabrikøren, som ingen anden Sysselsættelse har, kan nu anvende saamegen mere Flid derpaa, og opnaae større og større Færdighed i sin Kunst. De enkelte Medlemmer bortbytte nu al den Melk, som er falden hos dem i flere Dage, mod Produkterne af en lignende Melk, malket samme Dag og forædlet af en kyndig Mand, hvorved de altsaa have erholdt større Værd. Hvo der blot har en Koe, har for ringe Mængde Melk til af det han har tilovers fra det daglige Brug hver Dag deraf

at tilberede Smør og Ost. Han maa derfor samle for flere Dage. I de varmeste Sommer, Maaneder, hvori dog den meste Melk havees, kan han ikke samle fra en Dag til den anden, fordi den vilde bedærves, han nødes derfor til at fortære det, han ellers havde gjemt til Vinter, Forraad. Ved at indtræde i et saadant Selskab kan han dagligent bringe et nok saa ubetydeligt Quantum Melk til Fabrikken, og derved sikre sig et godt Udbytte. Endvidere opnaaes herved, at han, som maastec ellers ikke havde noget Melkeprodukt at sælge, nu kan indhøste en for ham ikke ubetydelig Fordeel, hvorved, for endeel, bortfalder den Indvending mange politisk, oeconomiske Skribentere gjøre mod smaa Brugseiere, at de intet bidrage til at forøge et Lands Handelsprodukter. Disse Selskaber bevirke endvidere, at der vindes for Landets Handel et større, langt mere forædlet og derved mere indbringende Produkt. Da disse Produkter ere stikkede til hurtig og let Transport, opmuntres Landmænd, endog i de fjerneste og for al anden Farsel ellers besværlige Egne, ved disse Selskaber til at lægge Vind paa dem, hvilket har været Tilfældet i Schweiz, hvorved dette Lands Ostproduction er tiltaget. Fabrikken bliver et Samlingssted for Selskabets Medlemmer, som ved fælles Fordeel nøiere forenes. Fordelene ved Melkens rigtige og gode Behandling bliver dem indlysende, deres Mejeris, Indtægter stige, de op-

muntres til at bære mere Omhu for det, til at forøge Qvæg-Bestanden, hvilket igjen har Indflydelse paa det øvrige Agerbrug. Det er saaledes en Kjendsgjerning i Schweiz, at overalt, hvor disse Fabriker ere indførte, der ere Kværnes Antal forøgede, Qvægrasen er bleven bedre, den behandles med større Omhu og Agrenes Cultur er tiltaget.

For Lande, som mangle Brændsel, ere disse Fabriker ikke heller, med Hensyn til Brændsel Besparing, uvigtige. Set i Fabrikken rigtigheden indrettet Arnested forbruger næsten ikke mere Brændsel, end der ellers forbruges hos ethvert af Selskabets Medlemmer for at lave Ost.

Forklaring over Figurene.

Fig. 1, forestiller Ostekjedelen A, hængende paa Træarmen B, der dreier sig om Tappene c, c. a er Krogen, hvorpaa Kjedelen hænges. Krogen er gjenneumboret med Huller, i hvilke stiktes en Jernpind b. høiere eller lavere, ligesom det gjøres fornuddent.

Fig. 2, Regnskabsstokken. A, den større, B, den mindre Deel.

Fig. 3, Ostepressen A, er Bordet, hvorpaa Osteformen B, sættes. C, er Osten imellem begge Bundene a, og b. D, er Pressen hvoraf E, er Planken, der nedtrynges af Stene. G, er Hæbestangen til at løfte Planken. Hæbestan-

gen hviler paa en Jernstang, som er fastgjort i 2 Opstandere H, I. — K, er en Stang, der fikkes mellem Pressen og Østeformen, og hvorved hiin virker paa denne.

Fig. 4, er Ringen, der omgiver Østen.

Fig. 5, viser i en større Maalestof, hvorledes denne Ring kan gøres mindre eller større, ved at faste Løkken a, om en af de øvre eller nedre Lænder.

Fig. 6, Melkemaalene. Naar man, for at maale Melken, stedse vælger Kar, som ere af eens Størrelse, spares megen Umage ved, istedetfor at maale hver enkelt Pot, at lade sig gjøre en Tin-Maalestof, hvorpaa indgraves Potte Antallet til det Punkt, som Forsøg lære, at et vist Maal naaer til.

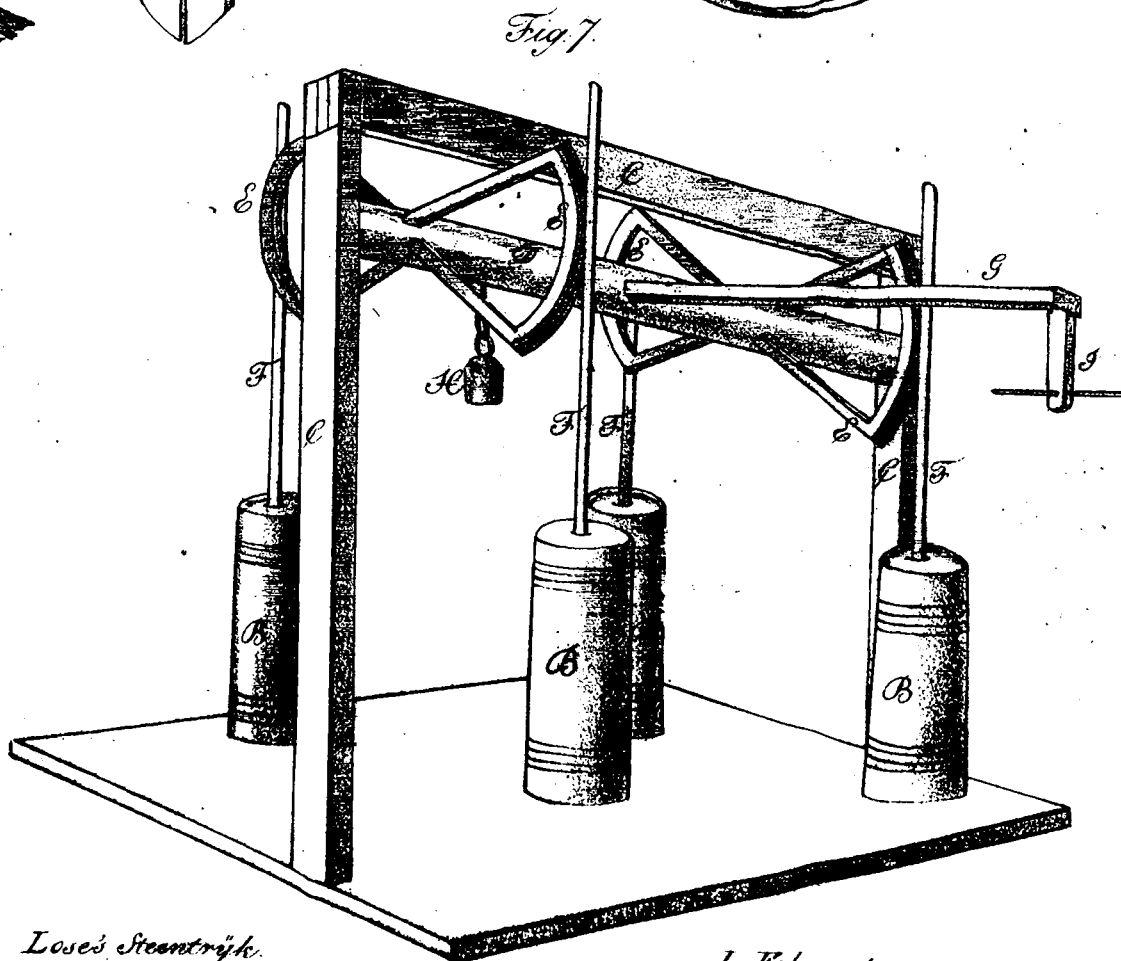
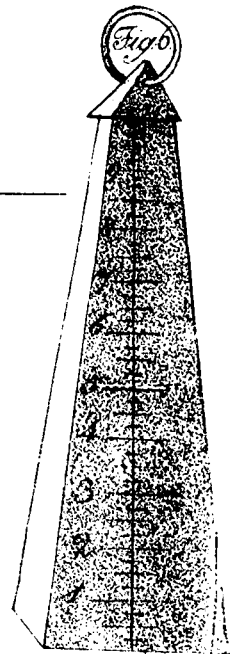
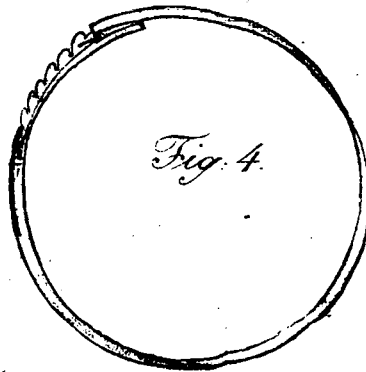
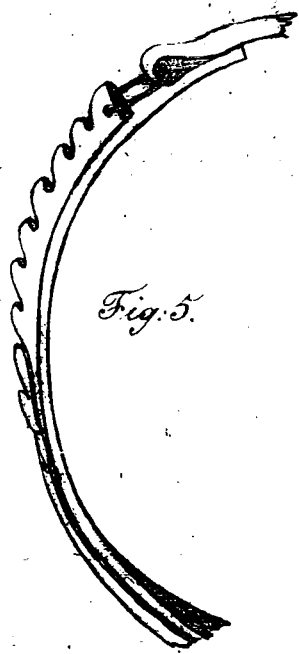
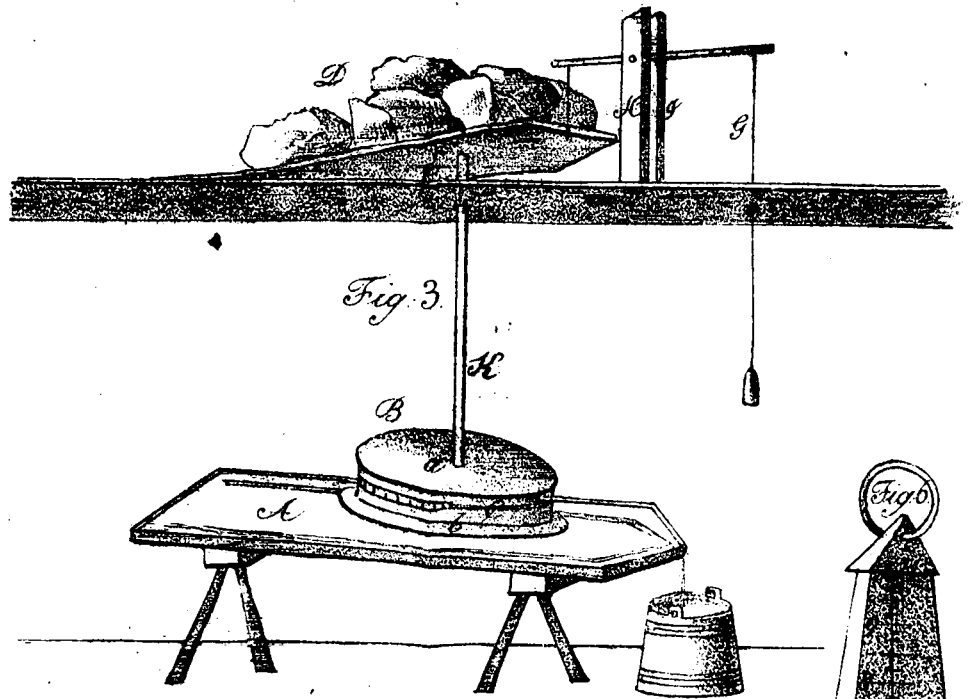
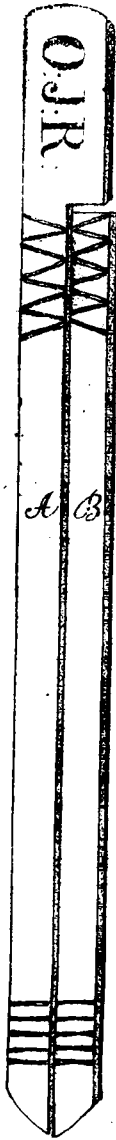
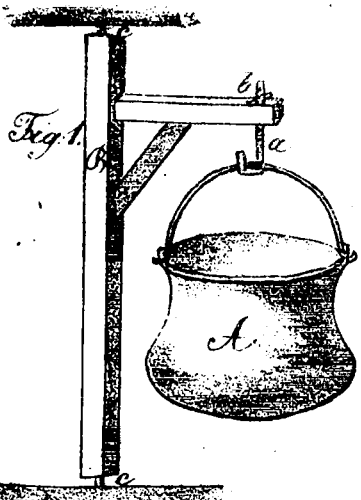
Fig. 7, er en paa nogle Steder i Tydskland brugelig Kjerne-Maskine, og hvorved eet Menneske udretter 4 Andres Arbeide, og det med mere Lethed, end ved den almindelige Maade. Paa et firkantet Plankegulv A, staaer 4 Kjernebotter, B, B. — I et Gestel C, C, dreier sig en Axel D, hvorpaa er fastgjort 4 Cirkelbuer E, E, som paa deres Omkreds have en Fals, hvori sidder 2 Kjæder, hvoraf den ene er fastgjort til den øvre Deel af Kjerne stammen F, F, den anden til den nedre Deel; denne hæver Stangen, hiin fører den ned. I Axlen D, er fastgjort en Stang G,

som gaaer gjennem Axlen, og paa hvis ene Ende sidder et Haandgreb I, paa den Modsatte hænger en Vægt H. Ved denne Stang sættes Maskinen i Bevægelse, naar Stangen er nedtrykket, bringer Vægten H, den tilbage til sin forrige Stilling. Med Axlen D, dreier sig Cirkelbuerne E, E, og ved disse føres igjen Sjernestangerne op og ned.

Denne saare simple Maskine fortjente at efterlignes ved store Mejerier.

Robert
Kammerjunker.

Lose's Steantrijk.

L. Fehr. cop.